

Prof. dr. Emir O. Filipović
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Filozofski fakultet / Faculty of Philosophy
emirofilipovic@gmail.com; filipovic@europe.com

**NOVA ZBIRKA IZVORA ZA HISTORIJU
SREDNJOVJEKOVNE BOSNE¹**

**A NEW EDITION OF SOURCES FOR THE HISTORY OF
MEDIEVAL BOSNIA²**

U toku 2019. godine Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu i Arhiv grada Sarajeva udružili su napore kako bi naučnoj i stručnoj javnosti stavili na raspolaganje trotomno djelo naslovljeno *Arhivska građa za historiju srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga kancelarije Državnog arhiva u Dubrovniku 1341-1526)*. Nastavak je to zapažene djelatnosti koju je na publiciranju izvora relevantnih za proučavanje srednjovjekovne bosanske prošlosti započeo dr. Esad Kurtović, redovni profesor Filozofskog fakulteta u Sarajevu, priređivanjem zbirke *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga zaduženja Državnog arhiva u Dubrovniku 1365-1521)*, objavljene dvije godine ranije u okviru izdavačke aktivnosti Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Iako su ova dva djela suštinski plod iste namjere te su u njima predstavljene transkripcije historijskih dokumenata sličnog profila iz iste arhivske ustanove, nova zbirka ne nosi isti naslov kao prethodna a također ima i različit format. Rezultat je to, sasvim sigurno, nekih kompromisa tehničke ali i financijske prirode, nastalih uslijed promjene izdavača, no prava je šteta što i formalno ove dvije zbirke ne čine cjelinu objedinjenu jedinstvenim imenom. Bilo bi dobro da je, bez obzira na to što se radi o različitim izdavačima, barem pojavno zadržan višestruko znakoviti naslov *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne*, čime bi se stekla prijeko potrebna prepoznatljivost ove edicije i čime bi bili udareni temelji

¹ Tekst je prikaz knjige Esada Kurtovića *Arhivska građa za historiju srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga kancelarije Državnog arhiva u Dubrovniku 1341-1526)*, sv. 1-3 (Sarajevo: Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu – Historijski arhiv Sarajevo, 2019).

² This text is a review of the book by Esad Kurtović, *Arhivska građa za historiju srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga kancelarije Državnog arhiva u Dubrovniku 1341-1526) [Archival Sources for the History of Medieval Bosnia (Excerpts from the Chancery Registers of the Dubrovnik State Archives 1341-1526)]*, vols. 1-3 (Sarajevo: Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu – Historijski arhiv Sarajevo, 2019).

narednim izdanjima koji bi se nastavljali na do sada urađeni posao priređivanjem srednjovjekovne građe iz drugih arhiva ili drugih serija dubrovačkog arhiva (*Diversa Notariae, Lettere di Levante, Consilium Rogatorum* etc.). U onome što sam imao priliku vidjeti nisam mogao prepoznati valjan razlog da se pojam “izvori” u naslovu mijenja pojmom “arhivska građa” jer je u principu to ista stvar. Suštinski ove promjene nisu možda toliko bitne, ali su u simboličkom smislu ipak veoma značajne.

Neovisno od toga što su naslov, format i izdavači drukčiji u odnosu na prvu zbirku, pristup, posvećenost i predanost priređivača, njegova metodološka koncepcija, akribičnost i stručnost ostali su isti te objavljeno djelo predstavlja izvanredan poduhvat vrijedan poštovanja, posebno ako se uzme u obzir da je u pitanju rezultat rada jednog pojedinca koji nije u svakom trenutku uživao institucionalnu podršku. Ovakve poslove po pravilu rade ustanove ili istraživački timovi, i to najčešće u sklopu skupih i dugotrajnih projekata kojima se pridaje najveća važnost. U objavljenoj zbirci se prvi put predstavljaju integralni ispisi izvora koji govore o prošlosti prostora srednjovjekovne Bosne iz knjiga fonda “Razni zapisi Dubrovačke kancelarije” Državnog arhiva u Dubrovniku, u historiografiji daleko poznatijeg po imenu stare signature kao serija *Diversa Cancellariae*. U tom nizu arhivskih registara se čuvaju dokumenti općeg karaktera i to uglavnom oni koji se odnose na privatno-pravne i javno-pravne radnje obavljane u Dubrovniku. Pisari srednjovjekovne kancelarije Republike Sv. Vlaha su u te knjige bilježili razne i raznorazne poslove što se odrazilo i na naziv same serije. Tu su uglavnom upisivani podaci vezani za sudske postupke – tužbe, ročišta, iskazi svjedoka, presude – zatim oglasi o prodaji nekretnina, kupovine, prodaje, različiti ugovori i drugi zapisi. Uzevši to u obzir, može se zaključiti da se radi o dokumentima koji su vrlo važni za upoznavanje javnog i privatnog života, kao i političkih, ekonomskih, društvenih i kulturnih prilika kako u samom gradu Dubrovniku tako i u njegovom neposrednom zaleđu.

Po svojoj prirodi, dokumenti upisivani u seriju *Diversa Cancellariae* ne mogu se striktno odvojiti od zapisa bilježenih u drugim serijama Državnog arhiva u Dubrovniku te kao takvi predstavljaju svojevrsno vezivno tkivo koje omogućuje da se fragmentarne informacije mahom razbacane po raznim arhivskim knjigama objedine u jedinstven prikaz historijskog događaja ili postupka pravne radnje. Otuda su ti izvori dobro istraživačko polazište te zahvalan prostor za šire i detaljnije analize koje će nužno rezultirati povećanim brojem izvornih naučnih radova zasnovanih na primarnoj arhivskoj građi. Osim toga, dokumenti različiti po sadržaju i namjeni, odabrani zbog svoje veze sa srednjovjekovnom Bosnom, sabrani i

objedinjeni na jednom mjestu, omogućit će prijeko potrebnu kontekstualizaciju koja obično nedostaje u prilikama kada se istraživači usredotoče samo na jedan izolirani tekstualni izvor koji govori o njihovoj istraživačkoj temi.

Predstavljeni izvorni materijal obuhvata ispise iz ukupno stotinu arhivskih registara, uključujući redne brojeve od 13. do 114. (izuzev sv. 19 u kojoj nije bilo dokumenata vezanih za bosanske teme), pisanih u razdoblju od 185 godina, od 1341. do 1526, čime je zaobiđena vještačka i za društvenu historiju Bosne suštinski nebitna granica 1463. godine. Iz tog obilja pisane građe izdvojeno je blizu 5.000 zasebnih ugovora koji se sadržajem odnose na prostor ili pojedince iz Bosanskog Kraljevstva. Ova impozantna cifra kao da prikriva autorov uloženi trud koji se nipošto ne može izraziti kvantitativno jer se sposobnost čitanja, razumijevanja i tumačenja ovih dokumenata, pisanih teško čitljivom kancelarijskom goticom i srednjovjekovnim latinskim jezikom, opterećenih brojnim i često nerazumljivim skraćenicama, morala stjecati godinama kroz višekratne skupocjene istraživačke boravke u Državnom arhivu u Dubrovniku. Stoga je objavljivanje građe iz tog arhiva naporan i težak zadatak kojim se bave već generacije naučnika još od sredine 19. stoljeća, a dr. Esad Kurtović je prvi bosanskohercegovački medievalist koji se prihvatio tog mukotrpnog i nezahvalnog posla. Na taj način je uveliko olakšao rad i približio tu vrstu građe svim istraživačima bosanskog srednjovjekovlja koji ovim izvorima budu pristupali poslije njega.

U egdotičkom smislu djelo zadovoljava sve neophodne kriterije; ispisi su dati integralno, što znači da je transkribiran cjelokupni tekst dokumenta; numerirani su rednim brojevima zaključno s brojkom 4705.; te se prije svakog izvora nalazi kraći "regest", odnosno uputa koja na lakonski način pojašnjava njegov sadržaj. Iako se na prvi pogled mogu učiniti krajnje šturim i nedovoljno informativnim, smatram da su formulacije ovih naslova dobro sročeni jer bi svako njihovo dalje širenje predstavljalo problem kako u tehničkom tako i u suštinskom pogledu. Ekstenzivnijim regestima bi se zapravo prepričavao dokument što bi transkribirani izvor stavilo u podređen položaj, a u ovom obliku oni i dalje čine neophodno pomoćno sredstvo koje korisniku omogućuje lakše snalaženje u obilju prezentiranog materijala otvarajući nove mogućnosti za sistematsko istraživanje srednjovjekovne bosanske prošlosti. Na kraju svakog ispisanog izvora nalazi se datum i arhivska signatura kojom se dokument lako može locirati u Državnom arhivu u Dubrovniku.

Na samom kraju djela doneseno je deset ilustrativnih priloga u vidu kolor-snimaka folija iz pregledanih i ispisanih arhivskih registara. Izbor je sačinjen tako da bude reprezentativan u smislu obrađenog vremenskog razdoblja, te

uključuje primjere od sredine 14. do kraja 15. stoljeća sa različitim rukopisima dubrovačkih kancelara, različitim vrstama zapisa i stanjima u kojima su se rukopisi nalazili. Odmah potom slijedi i imponantan registar spomenutih osoba i geografskih mjesta koji sadrži preko 12.000 pojedinačnih unosa, što samo po sebi predstavlja veliku vrijednost, ilustrira širinu predstavljene arhivske građe, ali istovremeno značajno olakšava kretanje kroz obimni sadržaj zbirke te povećava njenu upotrebnu vrijednost.

Historičari su u svom poslu ograničeni izvorom koji im stoji na raspolaganju, te svako novo transkribiranje i izdavanje ranije neobjavljenih i nepoznatih dokumenata treba pozdraviti kao potez vrijedan hvale. Po količini prikupljenog i predstavljenog materijala ovo djelo prevazilazi sve što je do sada urađeno u pogledu objavljivanja izvora za historiju srednjovjekovne Bosne, te će zbog brojnih i značajnih podataka za političku, privrednu, društvenu i kulturnu historiju Bosne u srednjem vijeku i u prvim decenijama osmanske vlasti postati nezaobilazno u historiografiji. Okolnost da se ovo djelo tematski i sadržajno nadovezuje na dokumente iz serije *Debita Notariae* koji su već ranije objavljeni u izdavaštvu Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine znači da je nastavljen pionirski posao započet na objavljivanju izvora za historiju srednjovjekovne Bosne. Naša struka je dugo vremena čekala takva izdanja te bi ovaj veliki zamah svakako trebalo nastaviti uz pomoć i podršku relevantnih stručnih ustanova koje bi svojim naučnim i društvenim ugledom mogle stati iza budućih sličnih projekata jer se djela ove vrste ne objavljuju samo za potrebe trenutne generacije istraživača. Naime, historičari srednjovjekovne Bosne se i danas služe kvalitetnim zbirkama izvora objavljenim krajem 19. i u prvim desetljećima 20. stoljeća što znači da djelo dr. Esada Kurtovića, osim što je sasvim sigurno veliki izdavački uspjeh, također predstavlja i trajan doprinos bosanskohercegovačkoj historiografiji i društvu uopće.